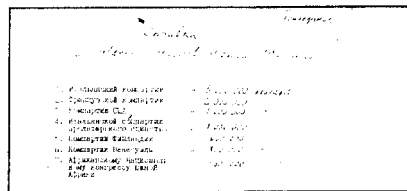
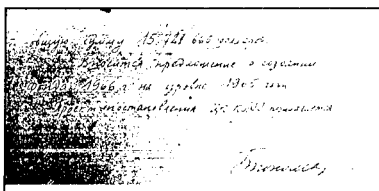
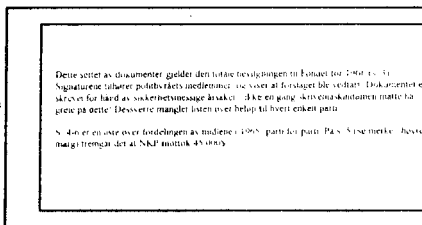

Debatt

111034

at de taler usant. I dag og i morgen presenterer han resultater av sin forskning og holder dette blant annet opp mot Lund-kommisjonens konklusjoner...

Norges Kommunistiske Partis talsmenn har blånektert for å ha mottatt pengestøtte fra Sovjetunionen. Historikeren Sven G. Holtmark sitter med bevis for

DOKUMENTASJON: Historikeren Sven G. Holtmark sitter med bevis på at Norges Kommunistiske Parti mottok pengestøtte fra Sovjet.

Rubler i Norge

replikke
Sven G. Holtmark

I kjølvannet av Lund-kommisjonens rapport har spørsmålet om utenlandsk finansiering av NKP og nærliggende organisasjoner vært fremme i offentlig debatt.

Kommisjonen valgte i utgangspunktet å referere til denne delen av myndighetenes trusseloppfatning som en ubekreftet hypotese.

Likevel lar den det flere steder skinne gjennom at det neppe var grunnlag for overvåkingspolitets (POTs) mistanker. Dette kan synes overraskende, ettersom det da rapporten ble skrevet forelå tilstrekkelig offentlig tilgjengelig dokumentasjon til å kunne fastslå at slik finansiering fant sted i et betydelig omfang.

Granskingskommisjonen var først og fremst opptatt av å undersøke blant annet POTs virksomhet ut fra et juridisk perspektiv. En historisk vurdering må derimot ha som et av sine utgangspunkt den faktiske situasjon, altså i hvilken grad POT og myndighetenes trusselvurderinger hadde grunnlag i virkeligheten.

Som forventet

Ikke uvettent har fremtreden av representanter for NKP i tiden etter at granskingskommisjonen avgav sin rapport fremstilt partiet som offer for urettmessig forfølgelse. I likhet med en stor del av norske medier, fremstilte partiet granskingskommisjonens rapport som en rensvasing av NKPs virksomhet i etterkrigstiden. Blant annet har NKPs tidligere formenn Reidar T. Larsen og Martin G. Knutsen eksplisitt avvist at NKP noensinne mottok penger fra utlandet. Ut fra den dokumentasjon som foreligger, synes det som om det her tales mot bedre vitende.

Denne avviseende holdningen kan sammenholdes med hva NKPs hovedorgan Arbeideren skrev i april 1932: «Det er ingen hemmelighet at det kommunistiske parti har mottatt understøttelse fra sine broderpartier i andre land. (...) Det er derfor bare hyklari når borgerskapet og sosialdemokratiet spiller forferdet over dette selvfolgelige forhold.» (12.4.1932).

Spørsmålet er spesielt betent i norsk sammenheng ettersom det siden 1950 har vært straffbart å motta økonomisk støtte til «partiformål» fra en «fremmed makt eller av parti eller organisasjon som opptrer i dennes tjeneste» (straffelovens § 97a). Bestemmelsen ble nok utferdiget nettopp med tanke på NKP.

Pengebevisene

Av granskingskommisjonens rapport fremgår det også at mistanken om at NKP mottok økonomisk støtte fra Moskva, var en viktig begrunnelse for flere av de tiltak som overvåkingspolitiet satte i gang bl.a. på 1980-tallet. I et brev av 29. august 1980 til Justisdepartementet sier f.eks. overvåkingsjef Gunnar Haarstad at det «etter en samlet vurdering, etter Overvåkingscentralens oppfatning (er) grunnlag for å si at NKP kan mistenkes for å motta støtte - direkte eller indirekte - fra Sovjetsamveldet (strl. § 97a)» (s. 306). Da telefonen ved NKPs kontor ble avlyttet fra mars 1986 til september 1989 var grunnlaget for kontroll «mistanke om at NKP direkte eller gjennom firmaet mottok støtte til partiets drift fra Sovjetunionen, jf. straffeloven § 97a» (s. 633). Også i forhold til «vennskapssambanden» med Sovjet og Øst-Europa var overvåkingsjens oppfattelse av finansieringen av virksomheten.

Det hersker ikke lenger tvil om at NKP (inntil november 1923: DNA), trolig med enkelte avbrudd, mottok pengestøtte fra Sovjetunionens Kommunistiske Parti (SUKP) fra 1921 (muligens tidligere) til 1990. For perioden 1921-1940 er materialet fragmentarisk. Det som finnes, gir imidlertid et omfattende innblikk i den tidlige fasen, samt spredte glimt fra virksomheten på 1930-tallet. Li-

Artikkelforfatteren Sven G. Holtmark er historiker. Forsker ved Institutt for forsvarsstudier.

UNNTAKET: Mye tyder på at Reidar T. Larsens formannstid i NKP var en unntaksperiode da NKP ikke mottok partistøtte fra Leonid Bresnjevets sovjetiske kommunistparti, skriver historikeren Sven G. Holtmark.

te kan sies om omfanget av økonomisk støtte i årene 1940-1949. For perioden 1950-1965 foreligger SUKP's politbyrås (presidiums) arlige bevilgning til utenlandske partier og bevegelser. NKP er med på listen.

For perioden 1966 til 1977 er det foreløpig ikke kommet frem materiale som dokumenterer direkte pengeoverføringer til NKP. Mye tyder på at partiet i store deler av Reidar T. Larsens formannstid 1965-1975 faktisk ikke mottok slik støtte. For årene 1978-90 foreligger det til gjengjeld en fullstendig oversikt over så vel beløpene størrelse, hvem som mottok pengene på vegne av NKP, samt dataen for overvekselen. For hele perioden kan opplysninger om den tilsvarende virksomhet i andre land supplere bildet av det foregående her hjemme.

Med et delvis unntak for årene 1978-1990 bygger denne artikkelen på opplysninger som er tilgjengelige i norske eller utenlandske offentlige arkiver og biblioteker. Av særlig betydning er de publiserte dokumen-

tene fra rettssaken mot SUKP i 1992. En mikrofilmutgave av disse ble i 1994 kjøpt inn av Nobel-instituttet. Utfyllende materiale om den siste perioden kom frem etter kuppfor-søket i Moskva i 1991, og førte den gang til en rekke avslørende reportasjer i russisk og internasjonal presse. Underlig nok var norske medier i liten grad interessert i å utnytte de nye opplysningene.

I det følgende vil det bli presentert spredte glimt fra virksomheten, slik den nå er dokumentert. Umiddelbart etter maktovertagelsen i oktober 1917 begynte sovjet-regjeringen å overføre midler til utenlandske revolusjonære bevegelser. På et av de første møter i Folkekommissærernes Rad ble det bevilget to millioner rubler til dette formål, og beslutningen ble offentliggjort i partiavisen Pravda. Bl.a. ble det i desember 1919 overført 4000 engelske pund, 4000 dollar, 52 000 svenske kroner og 25 000 tyske mark til Kominterns skandinaviske kontor i Stockholm.

For Norges vedkommende nådde pengestrømmen fra Moskva et foreløpig høyde-

punkt i tiden før og etter splitelsen av DNA i november 1923. I en melding til Komintern-lederen Georgij Zinovjev av 8. november 1923 ber Olav Scheffo om «et par hundre tusen kroner» som «startkapital» for det nye partiet (NKP). 200 000 1923-kroner tilsvarer ca. 3 350 000 i dagens pengeverdi. Også den nye partiavisen trengte støtte. Den 15. november 1923 telegraferte den russiske representanten i Norge, Aleksandra M. Kolontaj, følgende melding fra Olav Scheffo: «Utgivelsen av den nye avisen kan fortsette bare til søndag, om vi ikke får støtte. Om vi ikke straks får finansiell støtte trues vi av en uopprettelig partiskandale. I lys av dette ber Sentralkomiteen om at spørsmålet ordnes uten opphold». Kominterns representant i Kristiania, Marcel Body, tilføyde i samme telegram at situasjonen til de norske kameratene var «chaplous»: «De trenger 15 tusen norske kroner straks, hvis ikke blir de nødt til å stoppe avisen. Gi melding med det samme om det kan gis ut en slik sum. Venter svar innen lørdag». Avisen ble ikke stoppet. Det totale tilskudd til NKP i 1923 var minst 100 000 kroner.

Tidlig i 1924 ble det bevilget ytterligere 20 000 kroner til partiet. I de følgende år ble tilskuddene trolig redusert i takt med at NKP ble marginalisert i norsk politikk.

Annen del av kronikken følger i morgen